

АНАЛІЗ ЗМІНИ ШЛЮБНОГО СТАНУ НАСЕЛЕННЯ

У статті розглядається поняття шлюбу, шлюбного статусу, динаміка зареєстрованих шлюбів та розлучень населення. Розмежовано поняття шлюбу та шлюбного статусу. Проаналізовано залежність між зареєстрованими шлюбами і розлученнями. Визначено кількість вдів та вдівців. Описано види і форми шлюбів. Створено прогноз за статистичними даними. Застосовано метод двох крайніх точок для прогнозування шлюбів та розлучень. Пораховано відносне, абсолютне відношення та темп змін за показниками.

Ключові слова: шлюб, шлюбний статус, розлучення, методи прогнозування.

ANALYSIS OF CHANGES MARRIAGE STATE OF POPULATION

In the article the concept of marriage, marital status, the dynamics of registered marriages and divorces population. Delineated the concept of marriage and marital status. The dependence between marriages and divorce. Determined number of widows and widowers. Describe the types and forms of marriage. A forecast randomness data. The method of two extreme points for predicting marriages and divorces. Numbered relative, absolute respect and pace of change in terms.

Keywords: marriage, marriage status, divorce, methods of forecasting.

Постановка проблеми. Важливість вивчення динаміки зміни шлюбного стану населення зумовлена в першу чергу тим, що вона є одним з основоположних внутрішніх факторів формування демографічного розвитку. Шлюб часто виступає чинником створення сім'ї. Родина є передумовою відтворення населення, соціальним інститутом, головною властивістю якого є народження дітей, відтворення населення, продовження роду, передача соціального та історико-культурного досвіду тощо [1]. Проте, порівняно з ХХ століттям, більшість пар живуть громадянським шлюбом, тобто не реєструють його законно. Спостерігається тенденція збільшення кількості розлучень та підвищення вікового порогу вступу до шлюбу.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Вагомий внесок у розвиток демографії в минулому сторіччі зробили А. Кетле (Бельгія), А.Гійяр (Франція), Г. Майр (Німеччина), У. Фарр (Англія), К. Герман, П.П. Семенов-Тянь-Шанський, А.І. Чупров, Ю.А. Янсон (Росія), в Україні – М. Маркевич, В. Каразін, І. Ланг, О. Павловський та інші вчені. Медико-психологічні аспекти вступу до шлюбу є найбільш поширеними і представленими в науковій літературі. Цій проблемі присвячені дослідження Л. Богдановича, І. Горпінченка, Д. Тсаева, В. Кагана, Д. Колесова, І. Юнди. Морально-педагогічні проблеми готовності молоді до сімейного життя розглядалися В. Бойко, Є. Льбіною, М. Стельмаховичем, В. Сухамлинським, В. Чудгновським.

Мета дослідження. Метою дослідження є виявлення зміни шлюбного стану населення, та безпосередньо аналіз динаміки розлучень і шлюбів, їх прогноз.

Вклад основного матеріалу. Одними з основних чинників впливу на процес відтворення населення, є шлюби і розлучення. Шлюб – це санкціонована і регульована суспільством форма відносин між чоловіком і жінкою, яка визначає їх права і обов'язки по відношенню один до одного і до їхніх дітей. Для демографії шлюб цікавий, перш за все, як фактор створення сім'ї і народження дітей, а також процесів народжуваності і смертності, як фактор, що визначає їх конкретну специфіку та закономірності зміни.

При цьому демографія традиційно цікавиться не стільки юридичною формою шлюбу як узаконеного союзу чоловіка і жінки, скільки фактичним шлюбом, тобто наявністю дійсних і ефективних шлюбних (подружніх) відносин незалежно від того, чи зареєстрований шлюб відповідно до прийнятих в тій або іншій країні правилами і законами чи ні. Разом з тим демографію не може не цікавити й юридична форма шлюбу, оскільки з цим поняттям пов'язане таке явище, як позашлюбна народжуваність.

Під видами або формами шлюбу розуміють конкретні варіації шлюбних союзів, в які вступають або вступали чоловіки і жінки. Серед видів шлюбу перш за все розрізняють моногамію (одношлюбність) і полігамію (багатошлюбність) [2].

Сучасна демографічна ситуація в Україні характеризується незначним зменшенням кількості розлучень і зростання показників шлюбності (таблиця 1).

Найвиразнішим проявом демографічної кризи є суттєве скорочення шлюбів та стрімке зростання розлучень населення, яке супроводжується деформацією процесів його відтворення. Тому для запровадження дієвої демографічної політики, спрямованої на підвищення рівня та поліпшення якості життя населення, необхідно здійснювати комплексні дослідження реальної шлюбної ситуації.

Проаналізувавши за даними таблиці кількість зареєстрованих шлюбів і розлучень, спрогнозуємо дані показники на три роки вперед за допомогою методу крайніх точок (таблиця 2) і наочно відобразимо зміну показників на діаграмах.

Таблиця 1

Показники реєстрованих шлюбів, розлучень і кількість народжених

Рік	Кількість живонароджених, осіб	Частка дітей народжених жінками, які не перебували у зареєстрованом у шлюбі, %	Кількість померлих, осіб	Природний приріст, скорочення (-), осіб	Міграційний приріст, скорочення (-), осіб	Кількість за реєстрованих шлюбів, одиниць	Кількість за реєстрованих розлучень, одиниць
2011	32068	16,3	27050	5018	10041	26497	10905
2012	33887	15,7	27840	6047	24718	21301	10612
2013	33305	16,3	28003	5302	18377	24639	10468
2014	34821	15,4	29992	4829	14443	27477	9920
2015	35558	15,4	30425	5133	13462	30446	9870

Джерело: дані Держкомстату України

Таблиця 2

Динаміка кількості зареєстрованих шлюбів (метод крайніх групових точок)

Рік	x_j	y_j	Метод двох крайніх точок
2011	0	26497	26497
2012	1	21301	27484
2013	2	24639	28472
2014	3	27477	29459
2015	4	30446	30446
2016	5		31433
2017	6		32421
2018	7		33408

Оцінки параметрів моделі знайдено за допомогою формули:

$$a_1 = (y_n - y_1) / x_j \quad (1)$$

$$a_0 = y_1 - a_1 * x_j \quad (2)$$

$$a_1 = (30446 - 26497) / 4 = 987$$

$$a_0 = 26497 - 987 * 0 = 26497$$

Таким чином, модель має вигляд: $y = 26497 + 987x$.

Метод двох крайніх точок демонструє помірне зростання кількості шлюбів впродовж досліджуваних років. На прогнозований 2018 рік кількість шлюбів зросте 33408, тобто на 26,08%, порівняно з базовим 2011 роком. Бачимо, що дані отримані методом двох крайніх точок зростають не таким темпом, як фактичні. Порівняння фактичних значень і отриманих за допомогою методу зобразимо у вигляді рисунку 1.

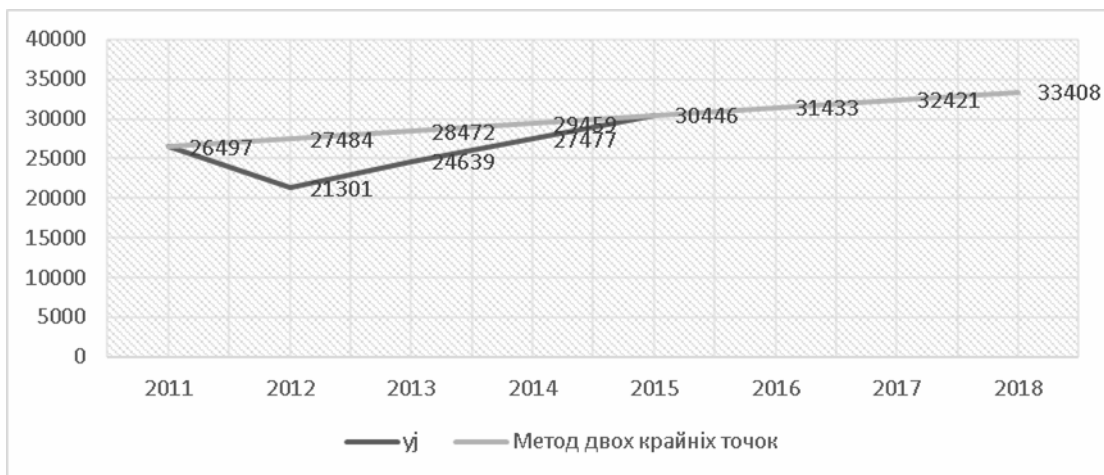

Рис. 1. Порівняння статистичних даних з прогнозами по кількості розлучень

За даними таблиці 2 і рисунку 1 можна зробити висновок, що спостерігається динаміка нарощування кількості зареєстрованих шлюбів. Це є позитивом, що спричинений рядом впливаючих факторів, таких як:

- свідомий вибір майбутнього чоловіка (дружини);
- шлюб через кохання, а не за розрахунком.

Але дослідження факторів, величини і напрямку їх впливу можливе іншими методами, використані в даній роботі методи прогнозування лише екстраполюють тенденцію.

Аналогічним чином пораховано динаміку зміни кількості зареєстрованих розлучень і прогнозовано дані на 2016–2018 роки (таблиця 3).

Таблиця 3

Динаміка кількості зареєстрованих розлучень (метод двох крайніх точок)

Рік	x_j	y_j	Метод двох крайніх точок
2011	0	10905	10905
2012	1	10612	10646
2013	2	10468	10388
2014	3	9920	10129
2015	4	9870	9870
2016	5		9611
2017	6		9353
2018	7		9094

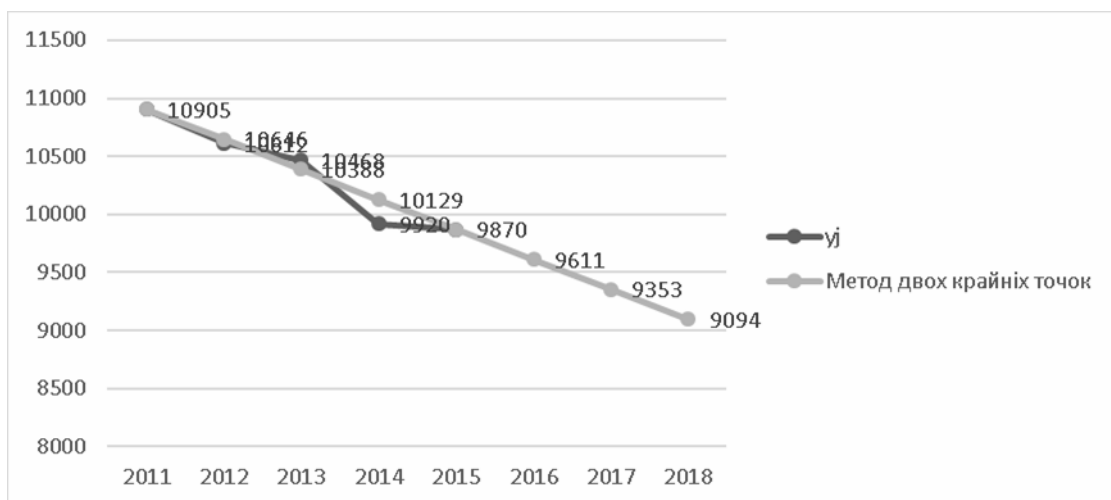
За формулами (1) і (2):

$$a_1 = (9870 - 10905) / 8 = -259$$

$$a_0 = 10905 - 259 * 0 = 10905$$

Таким чином, модель має вигляд: $y = 10905 - 259x$.

Аналізуючи дані таблиці 3, спостерігаємо помірне скорочення кількості розлучень впродовж досліджуваних і прогнозованих років. Це засвідчує той факт, що зростатиме кількість одружень, що вже було досліджено попередньо. У прогнозований 2018 рік кількість розлучень методом крайніх точок становитиме 9094, а це на 1001 розлучення менше, ніж у 2011 році, тобто на 16,6%. Знову спостерігається незначне відхилення статистичних даних з даними порахованими методом крайніх точок, проте крайні роки співпадають, що свідчить про правильне застосування даного методу. Порівняння фактичних значень з прогнозованих зображено на рисунку 2.

Рис. 2. Порівняння статистичних даних з прогнозними по кількості шлюбів

За даними таблиці 3 і рисунку 2 можна зробити висновок, що спостерігається динаміка поступового зменшення кількості зареєстрованих розлучень, що є позитивом спричиненим рядом впливаючих факторів, таких як:

- зміцнення ролі сім'ї для нинішнього покоління;
- осудження соціумом.

Знання шлюбної структури населення необхідно для кращого розуміння процесів формування і розпаду сімей, тенденцій зміни народжуваності, смертності, відтворення населення в цілому. Адже як і будь-яка інша демографічна структура, розподіл населення за шлюбним станом, з одного боку, відбиває на собі минулу динаміку демографічних процесів, а з іншого - дозволяє прогнозувати їх динаміку, можливі рівні і зміни в майбутньому. Ось чому аналіз шлюбної структури є важливим елементом вивчення відтворення населення [3].

Проаналізуємо зміну чисельності різноманітних сімейних станів впродовж 2010–2015 років у Хмельницькій області (таблиця 3).

Таблиця 3

Сімейний стан чоловіків і жінок впродовж 2010 – 2015 років

Рік	Стать	Всього	ніколи не перебували у шлюбі	вдівці (вдови)	розлучені
2010	Чоловіки	305 933	231 972	5 046	68 915
	Жінки	305 933	234 320	7 486	64 127
2011	Чоловіки	355 880	271 064	5 175	79 641
	Жінки	355 880	273 533	7 927	74 420
2012	Чоловіки	278 276	209 523	4 147	64 606
	Жінки	278 276	210 373	6 371	61 532
2013	Чоловіки	304 232	227 254	4 324	72 654
	Жінки	304 232	227 921	6 786	69 525
2014	Чоловіки	294 962	218 997	3 860	72 105
	Жінки	294 962	218 567	6 633	69 762
2015	Чоловіки	299 038	224 509	3 623	70 906
	Жінки	299 038	222 901	6 516	69 621

У демографії брачність вимірюється цілою системою показників, які з різних сторін характеризують тенденції її формування і зміни. Загальним моментом більшості з них є те, що вони засновані на поточному реєстрації укладення шлюбів, а тому характеризують тільки легальні, юридично оформлені шлюби. Інакше кажучи, вони не дають повної реальної картини шлюбності, особливо в тих випадках, коли частка тих, хто живе у так званому «громадянському шлюбі», є великою. У цьому полягає їх основний недолік. Для аналізу застосуємо різні методи: темп проросту з роками, абсолютне і відносне відхилення (таблиця 4).

Проаналізуємо динаміку зміни показників:

Для показника кількості чоловіків і жінок спостерігається зменшення. У 2011 році показник кількості чоловіків і жінок зріс з 305 933 до 355 880, тобто на 16 %, що свідчить про зростання народжуваності над смертністю у цьому році.

У 2012 році показник зменшився до 278 276, тобто на 12,8 %, що свідчить про погіршення демографічних умов на території області і збільшення смертності серед населення шлюбного віку.

У 2013–2015 роках спостерігається коливання показника, яке досі не досягло позначки 2010 (базового) року.

Відповідно усі показники збільшуються лише в 2011 році, а інші коливаються приблизно на однаковому рівні. Цей стан показує незначну стабільність не лише соціальної, а й економічної і інших сфер. Проте свідчить про так званий «застій» розвитку. Що у подальшому може спричинити різке збільшення розлучень, і як наслідок, зменшення народжуваності зростання смертності на території області.

Окремо хочеться виділити аналіз вдівців та вдов. Цей показник для чоловіків впродовж 2010-2015 років стрімко зменшується. Якщо у 2010 році таких було 5046, то в 2015 їх стало 3623, а це свідчить про зменшення смертності жінок на 39,3%. А кількість вдов натомість майже залишається на однаковому рівні і коливається від 6 до 7 тисяч осіб. Цей показник показує зростання смертності чоловіків у зрілому і шлюбному віці і нерівномірний розподіл населення.

Висновок. Аналіз сучасної шлюбної структури населення, а також її динаміки протягом останніх років свідчить про наявність в Україні поряд із соціально-економічними проблемами глибокої демографічної кризи.

Для сучасної демографічної ситуації в Україні характерні:

- різке зменшення народжуваності, збільшення смертності і відсутність природного приросту;
- скорочення тривалості життя жінок і особливо чоловіків, що показують дані таблиці 1 та 3;

- незначне збільшення кількості зареєстрованих шлюбів і скорочення розлучень, що є позитивним фактором демографії.
- незначний приріст кількості живонароджених з 32068 до 35558 осіб, тобто на 3490 осіб, що становить 10,9 %.

Таблиця 4

Приріст зміни показників сімейного стану

	Показник	Всього		ніколи не перебували у шлюбі		вдівці (вдови)		розлучені	
		Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
Темп зміни за роками, %	2011/2010	116,3	116,3	116,9	116,7	102,6	105,9	115,6	116,1
	2012/2011	78,2	78,2	77,3	76,9	80,1	80,4	81,1	82,7
	2013/2012	109,3	109,3	108,5	108,3	104,3	106,5	112,5	113
	2014/2013	97	97	96,4	95,9	89,3	97,7	99,2	100,3
	2015/2014	101,4	101,4	102,5	102	93,9	98,2	98,3	99,8
	2015/2010	97,7	97,7	96,8	95,1	71,8	87	102,9	108,6
Абсолютне відхилення за роками, %	2011/2010	49947	49947	39092	39213	129	441	10726	10293
	2012/2011	-77604	-77604	-61541	-63160	-1028	-1556	-15035	-12888
	2013/2012	25956	25956	17731	17548	177	415	8048	7993
	2014/2013	-9270	-9270	-8257	-9354	-464	-153	-549	237
	2015/2014	4076	4076	5512	4334	-237	-117	-1199	-141
	2015/2010	-6895	-6895	-7463	-11419	-1423	-970	1991	5494
Відносне відхилення за роками, %	2011/2010	16,3	16,3	16,9	16,7	2,6	5,9	15,6	16,1
	2012/2011	-25,4	-25,4	-26,5	-27	-20,4	-20,8	-21,8	-20,1
	2013/2012	8,5	8,5	7,6	7,5	3,5	5,5	11,7	12,5
	2014/2013	-3	-3	-3,6	-4	-9,2	-2	-0,8	0,4
	2015/2014	1,3	1,3	2,4	1,8	-4,7	-1,6	-1,7	-0,2
	2015/2010	-2,3	-2,3	-3,2	-4,9	-28,2	-13	2,9	8,6

Сьогодні кількість сімей у нашій країні постійно зменшується, незважаючи на те, що на початку третього тисячоліття в Україні протягом року реєструється близько 500 тис. шлюбів, що становить приблизно 9,5 шлюбів на тисячу мешканців. Це більше, ніж у розвинутих західних країнах, у яких реєструється 4,5—7,5 шлюбів, однак все одно менше, ніж було у 90-х рр. Тому кількість зареєстрованих шлюбів зменшується.

Сім'я має надзвичайно важливе й навіть незамінне значення для людини. Її сьогодні вчені стверджують, що тільки в сім'ї може вирости здорова, добра, розумна, щаслива людина, діти ж, позбавлені сімейного тепла й любові, так чи так страждають від цього впродовж усього свого подальшого життя. Шлюб - це захищена державою добровільна спілка між чоловіком і жінкою, які об'єднуються з метою створення сім'ї, народження й виховання дітей. Це вільний, рівноправний і в ідеалі довічний союз, що передбачає дотримання встановлених державою правил. Тому держава повинна піклуватись про зменшення розлучень і покращення демографічного стану.

Важливим моментом для покращення складної демографічної ситуації, що склалася в Україні, є політика уряду щодо цієї проблеми, а саме надання значної матеріальної допомоги матерям при вагітності та пологах, по догляду за дітьми віком до три років, надання пільг молодим сім'ям у кредитуванні житла, допомоги молодим сім'ям та сім'ям з дітьми, в т.ч. багатодітним. Залишається лише сподіватися, що такі заходи дійсно будуть ефективними і сприятимуть підвищенню рівня народжуваності в нашій державі і створенню гармонічних здорових сімей [5].

Література

1. Шлюб, сім'я та дітородні орієнтації в Україні. – К. : АДЕФ-Україна, 2013. – 256 с.
2. Валенте Д.І. Основи демографії / Д. І. Валенте, А. Я. Кваша. – М. : Статистика, 2009. – 295 с.

3. Шлюбно-сімейна структура населення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://referatu.net.ua/newreferats/933/190967>

4. Кількість зареєстрованих шлюбів в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

5. Шлюбність та розлучуваність як важливі чинники відтворення населення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://rhw.in.ua/blog/shljubnist_ta_rozluchuvanist_jak_vazhlivi_chinniki_vidtvorennja_naseleennja/2015-09-14-9616

Надійшла 06.10.2016; рецензент: д. е. н. Григорук П. М.